

Státní správa v ochraně veřejného zdraví

Mgr. Aleš Peřina, Ph. D.
Ústav veřejného zdraví LF MUNI

Správa veřejná a státní

- *Historická poznámka: správa má formální charakter a v minulosti byla přisuzována osobám elitního vzdělání v blízkém postavení k panovníkovi. Správce disponoval schopností formálně zaznamenávat akty, které jinak náležely panovníkovi.*
- Veřejná správa: soubor činností a opatření uskutečňovaných ve veřejném zájmu v souladu s právním systémem a prostřednictvím institucí k tomu zřízených.
 - Typy veřejné správy: ústřední, regionální nebo obecní; politická nebo oborná; *v britském pojetí též jako governmental, para-governmental (PGO's) nebo non-governmental (NGO's) organizace*
 - **Veřejný zájem** je soubor opatření směřujících k veřejnému blahu, z něhož čerpají prospěch všichni občané (bezpečí, zdraví, zajištěnost), ale přitom nemusí odpovídat individuálním potřebám každého z nich.
- Státní správa: veřejná správa, kterou vykonává stát prostřednictvím úřadů státní správy

Veřejné zdraví

- Věda i umění prevence nemocí a prodlužování života prostřednictvím organizovaného celospolečenského úsilí (Strategický rámec Zdraví 2020).
- Zdravotní stav obyvatelstva a skupin obyvatelstva určený souhrnem přírodních, životních a pracovních podmínek a způsobu života (Zákon č. 258/2000 Sb. O ochraně veřejného zdraví).

Historie v českých zemích

- 1892: *Ústav pro výrobu očkovací látky zvířecí* proti pravým neštovicím v Jindřichově Hradci
 - Hrabě Jaromír Černín a správce Jindřichohradeckého panství Karel Jičínský
- 1919: uzákoněno povinné očkování proti neštovicím pod sankcí pokuty 10-200 korun nebo vězení 24 hod. až 8 dní
- 1925: vznik Státní hygienického ústavu v Praze (dnes SZÚ)
- Zákon č. 4/1952 Sb. O hygienické a protiepidemické péči
 - "Ústavou zaručené právo lidu na ochranu zdraví zajišťuje stát především péčí o to, aby prostředí, v němž člověk žije a pracuje, i ostatní podmínky jeho života byly po zdravotní stránce co nejpříznivější. Touto hygienickou a protiepidemickou péčí bojuje proti vzniku a šíření nemocí a napomáhá tak zdravému vývoji lidu, rozvoji jeho tvůrčích sil a zvyšování produktivity práce."
- Zákon č. 20/1966 Sb. O péči o zdraví lidu
 - hygiena a epidemiologie v kontextu soustavy zdravotnických zařízení v ČSSR

Současnost

- Zákon č. 258/2000 Sb. O ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů
 - Upravuje
 - Práva a povinnosti fyzických i právnických osob v oblasti ochrany a podpory veřejného zdraví
 - Soustavu orgánů ochrany veřejného zdraví, jejich působnost a pravomoc
 - Úlohu dalších orgánů veřejné správy v ochraně veřejného zdraví
- Pracovníci v ochraně veřejného zdraví
 - Zák. č. 95/2004 Sb. O lékařích, zubních lékařích a farmaceutech
 - hygiena a epidemiologie jako základní specializační obor s hygienicko-epidemiologickým kmenem (stáže ARO, interna, chirurgie, KHS)
 - Zák. č. 96/2004 Sb. O nelékařských zdravotnických povoláních
 - Typické profese: odborný pracovník v ochraně veřejného zdraví (dříve jiný odb. prac. - JOP), asistent hygienické služby aj.

Struktura zákona č. 258/2000 Sb.

- Hlava I. práva a povinnosti osob
 - Pojmy: veřejné zdraví, ohrožení veřejného zdraví, hodnocení zdravotních rizik, karanténní opatření
- **Hlava II. Péče o životní a pracovní podmínky**
 - Podrobněji na dalším snímku
- **Hlava III. Předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění**
 - **Díl 1.** Očkování a spolupráce orgánů ochrany veřejného zdraví s poskytovateli zdravotních služeb; **Díl 2.** Ochranná dezinfekce, dezinfekce a deratizace; **Díl 3.** Postup při zjištění výskytu infekčního onemocnění; **Díl 4.** Podmínky vyšetřování nákazy vyvolané virem lidského imunodeficitu
- Hlava IV. Další povinnosti osob v ochraně veřejného zdraví
- **Hlava V. Státní správa v ochraně veřejného zdraví**
- Hlava VI. Opatření obce v samostatné působnosti
 - při vyhlášení plošné deratizace na území obce (města)
- Hlava VII. Ustanovení společná, přechodná a závěrečná

Zákon č. 258/2000 Sb., Hlava II. – Péče o životní a pracovní podmínky

- Díl 1: Voda a výrobky přicházející do přímého styku s vodou, chemické látky, chemické směsi a vodárenské technologie, koupaliště a sauny
- Díl 2: Podmínky pro výchovu, vzdělávání a zotavení dětí a mladistvých, podmínky vnitřního prostředí stavby a hygienické požadavky na venkovní hrací plochy pro hry dětí
- **Díl 3: Hygienické požadavky na provoz zdravotnických zařízení a některých zařízení sociálních služeb**
- Díl 4: Hygienické požadavky na výkon činností epidemiologicky závažných a ubytovací služby
- Díl 5: Hygienické požadavky na předměty běžného užívání
- Díl 6: Ochrana před hlukem, vibracemi a neionizujícím zářením
- Díl 7: Ochrana zdraví při práci
- Díl 8: Nakládání s nebezpečnými chemickými látkami a chemickými směsmi

hygienické požadavky na provoz zdravotnických zařízení a některých zařízení sociálních služeb

- Osoba poskytující péči je povinna:
 - Provádět hygienická a protiepidemická opatření k předcházení vzniku a šíření infekcí spojených se zdravotní péčí; při výskytu infekce nebo podezření na ni zjistit příčiny, zdroje a zajistit protiepidemická opatření, hlášení
 - Stanovit podmínky ošetřování fyzických osob, režim dne a režim stravování v provozním řádu
 - Při manipulaci se stravou přiměřeně postupovat podle vyhl. č. 137/2004 Sb. (strav. služby a činnosti epid. závažné) a Nařízení ES č. 852/2004 o hygieně potravin
 - Zajistit zásobování vodou, úklid, režim prádla a odpadů, výkon a kontrolu dezinfekce, sterilizace a vyššího stupně dezinfekce
- Osoba poskytující péči je povinna stanovit opatření v provozním řádu, který schvaluje místně příslušný OOVZ

Ukázka: příklady
přestupů na úseku
provozu
zdravotnických
zařízení a
některých ústavů
sociální péče

Přestupek	Bloková pokuta	Pokuta ve správním řízení
Zamlčení infekce spojené se zdrav. péčí (nozokomiální nákazy)		1.000.000 Kč
Nedodržení podmínek pro příjem a ošetřování fyzických osob		1.000.000 Kč
Neuvedení povinných údajů u infekcí v systému epidemiologické bdělosti	1.000 Kč	500.000 Kč
Závady evidence o sterilizaci		100.000 Kč
Nedodržení podmínek pro odběr biologického materiálu při výskytu inf. onemocnění		50.000 Kč

Státní správa v OVZ I.

- Ministerstvo zdravotnictví ČR
 - Zřizuje služební místo **hlavního hygienika České republiky**, který má postavení vrchního ředitele sekce
 - Hlavní hygienik
 - Řídí a kontroluje výkon státní správy v ochraně a podpoře veřejného zdraví
 - Vydává opravné prostředky proti rozhodnutím KHS
 - Odpovídá za tvorbu a uskutečňování národní politiky ochrany a podpory veřejného zdraví
 - Jednou za 5 let hodnotí zdravotní stav obyvatelstva a jeho vývoj
 - Stanoví priority k řešení problémů a zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva
 - Stanoví také ochranná opatření před zavlečením vysoce nakažlivých infekčních onemocnění
 - aj.

Státní správa v OVZ II.

- Krajské hygienické stanice
 - Jsou **správními úřady**
 - Pracovníci podléhají Zákonu č. 234/2014 Sb. O státní službě: zvláštní poměry platové, organizační a jiné
 - KHS se zřizují v krajských městech a na území hl. m. Prahy, ale nepodléhají krajským úřadům, resp. Magistrátu hl. m. Prahy, avšak se souhlasem MZ ČR mohou zřizovat územní pracoviště (typicky v sídlech bývalých okresních hygienických stanic)
 - V čele stojí ředitel, který je jmenován dle Zákona o státní službě
 - KHS vykonávají
 - **Státní správu**
 - **Státní zdravotní dozor**

Oblasti výkonu státní správy KHS

Spolupráce s obcemi

- Územní plánování
- Stavební řízení
- Pohřebnictví

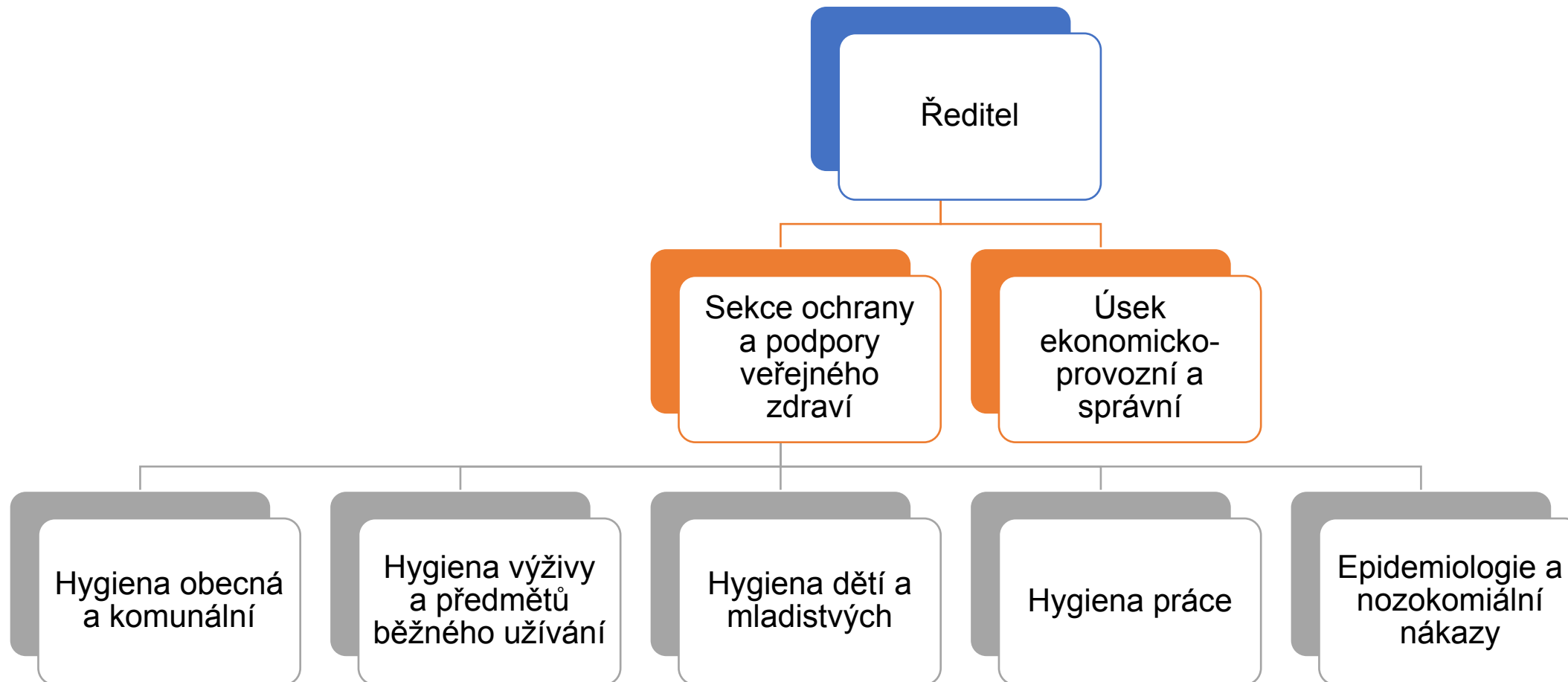
Spolupráce s kraji

- Ochrana vod
- Ochrana vodních zdrojů
 - Pitná voda
- Ochrana dalších složek životního prostředí
 - Prevence závažných havárií
 - Registry znečišťování
 - Zacházení s chemickými látkami
 - Zacházení s odpady
 - Ochrana před hlukem

Státní zdravotní dozor (SZD)

- **Účelem SZD je ověření, zda jsou plněny povinnosti fyzických a právnických osob k ochraně veřejného zdraví** v rozsahu stanoveném zák. č. 258/2000 Sb. a dalšími zákony, přímo použitelnými předpisy či opatřeními obecné povahy (metodická opatření HH MZČR)
- Vykonávají KHS podle kontrolních plánů určujících priority SZD.
- Postup SZD je procesně řízen tzv. Kontrolním řádem (zák. č. 255/2012 Sb.)
 - Je obvykle zahájen předložením služebního průkazu kontrolované osobě nebo jejímu zaměstnanci.
 - Při SZD zdrojů hluku, vibrací, záření, pískovišť, vod a prodeje produktů na dálku je SZD zahájen prvním kontrolním úkonem
 - Zahrnuje např. nahlížení do dokumentace, pořizování fotodokumentace odběr vzorků.
 - Přístup k údajům o zdravotním stavu osob má jen pracovník SZD s lékařskou nebo zdravotnickou odborností (viz požadavky na pracovníky výše).
 - Trestání dle Zákona o odpovědnosti za přestupky (fyzické osoby) nebo dle Správního řádu (správní delikty právnických osob).

Obecné organizační schéma KHS

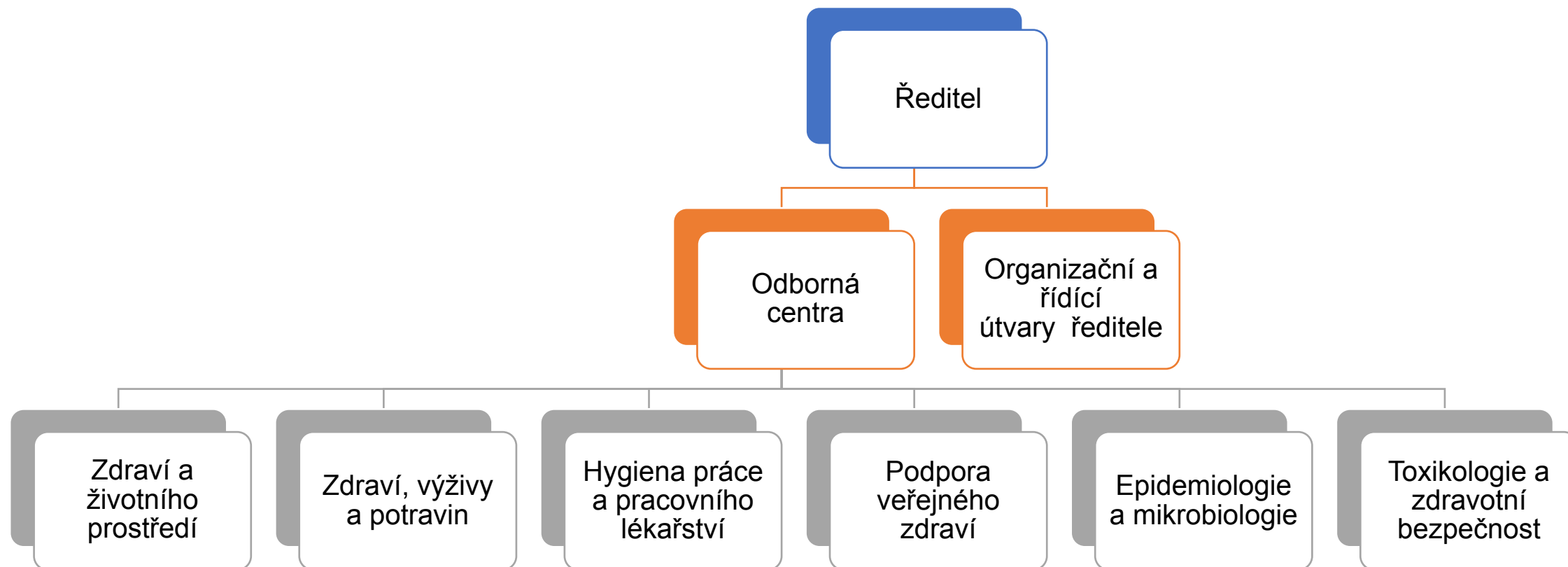
Použití správního řádu při ochraně veřejného zdraví

- Správní řád (zák. č. 500/2004 Sb.): základní procesní předpis ČR
- Zahájení řízení
 - Z moci úřední
 - Účastníkem řízení ze SZD je typicky právnická osoba, jíž má být uložena sankce nebo jiná povinnost anebo fyzická osoba, je-li Správní řád použit k projednávání přestupků fyzických osob
- Vedení řízení
 - Písemně, o ústním jednání se pořizuje protokol
 - Jednacím jazykem je čeština, použití slovenštiny je možné, z ostatních jazyků je nutno zajistit překlad do češtiny.
 - O správním řízení se vede spis, který obsahuje podání, protokoly, záznamy, písemná vyhotovení rozhodnutí a další písemnosti, přílohu spisu tvoří zejména obrazové, zvukové a digitální záznamy
- Rozhodnutí
 - Obsahuje: výrok, odůvodnění a poučení účastníků řízení o opravných prostředcích

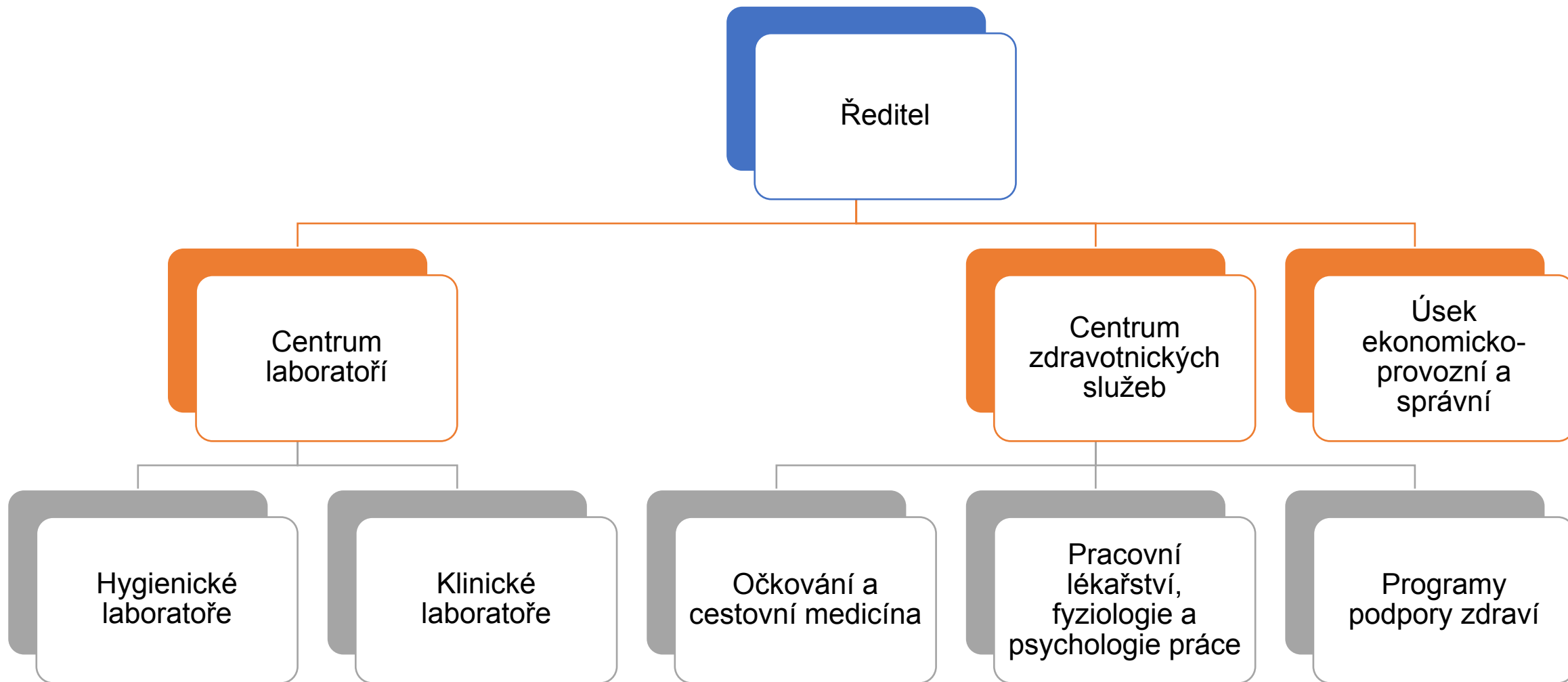
Státní správa v OVZ III.

- Státní zdravotní ústav a Zdravotní ústavy
 - Jsou **zdravotnickým zařízením**, státní správu přímo nevykonávají, ale mohou se na SZD podílet měřením nebo vyšetřováním složek životního a pracovního prostředí.
 - V čele stojí ředitel jmenovaný hlavním hygienikem ČR
 - Státní zdravotní ústav (Praha 10, Šrobárova 48), Zdravotní ústav se sídlem v Ostravě, Zdravotní ústav se sídlem v Ústí nad Labem a jejich územní pracoviště (*stav 2023*).
 - **Autorizovaným způsobem** vyšetřují a měří složky životních a pracovních podmínek, parametry výrobků, biologický materiál, a sledují ukazatele zdravotního stavu obyvatelstva
 - Pro účely státního zdravotního dozoru jako úřední laboratoř
 - Pro účely monitorování životních a pracovních podmínek z Usnesení vlády č. 369/1991
 - Při volné kapacita služby na objednávku dalších subjektů a osob
 - Podílejí se na provádění místních programů ochrany a podpory zdraví
 - Podílejí se a vzdělávání lékařů a ostatních zdravotnických pracovníků

Základní organizační schéma SZÚ

Obecné organizační schéma ZÚ

Analogie v okolních zemích

- Slovensko
 - Úrad verejného zdravotníctva (<https://www.uvzsr.sk>) a regionální úřady.
 - Správní činnosti i laboratorní a odborná základna
- Rakousko
 - Zdravotní úřady/*die* Gesundheitsämte se sídlem ve spolkových zemích Rakouska s tématy životního prostředí, bezpečnosti (vč. protiinfekční), zdraví zvířat aj.
 - Gesundheit Österreich (<https://goeg.at>) : institut zahrnující celý systém zdravotnictví s kompetenčními centry pro podporu zdraví (Health Promotion) a klimatická témata
- Německo
 - Zdravotní úřady/*die* Gesundheitsämte
 - Institut Roberta Kocha, Berlín: centrum výzkumu a plánování (<https://www.rki.de>)
- Polsko
 - Hygienické a epidemiologické stanice ve vojvodstvích (Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna)
 - Národní institut veřejného zdraví - Národní institut hygieny/Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego - Państwowy Zakład Higieny (<https://www.pzh.gov.pl>)

Trestné činy v ochraně veřejného zdraví

- Trestní zákoník (zák. č. 40/2009 Sb.) a procesní Trestní řád (zák. č. 141/1961 Sb. v platném znění)
- Trestným činem je protiprávní čin, který trestný zákoník označuje za trestný způsobený úmyslně nebo z nedbalosti (pachatel nevěděl, i když měl vědět anebo se nepřiměřeně spoléhal; *volná interpretace*)
 - Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti a ublížení na zdraví z nedbalosti (147-148)
 - nedbalost i z porušení také hygienických zákonů
 - Šíření nakažlivé lidské nemoci úmyslně nebo z nedbalosti (152-153)
 - Ohrožování závadnými potravinami a jinými předměty úmyslně nebo z nedbalosti (156-157)
 - Poškození a ohrožení životního prostředí úmyslně nebo z nedbalosti, poškození vodního zdroje (293-294a)
 - Neoprávněné nakládání s odpady (298)
 - Trestné činy proti výkonu pravomoci orgánu veřejné moci a úřední osoby (323, 334)
 - Vyhrožování, úplatkářství, zneužití pravomocí.....
- Státní orgány jsou dále povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.

Závěr

- Ochrana veřejné zdraví má charakter úkonů konaných ve veřejném zájmu.
- Skutky, které veřejné zdraví ohrožují, mohou být trestány
 - Přestupek, správní delikt, trestný čin.
- OVZ stát garantuje prostřednictvím správních orgánů a dalších institucí, které zřizuje.
- OVZ se uskutečňuje podle **zásady zákonnosti**, tzn. v souladu s požadavky a ustanoveními právního systému
 - Zákon o ochraně veřejného zdraví, Služební zákon, Kontrolní řád, Správní řád...
- Kromě kontrolních a správních úkonů se sektor ochrany veřejného zdraví (MZd, KHS) opírá o oborově specifickou odbornou a datovou základnu zdravotních ústavů.